

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы прарэктар

УА “Беларускі дзяржаўны

ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

_____ Ю.П.Бондар

“_____” _____ 2011 г.

Рэгістрацыйны № ВД-_____ /вуч.

ЭТЫКЕТ І КУЛЬТУРА БЫТУ

Вучэбная праграма

на спецыяльнасці 1-21 04 01 Культуралогія (на напрамках)

напрамку спецыяльнасці 1-21 04 01-01

Культуралогія (фундаментальная)

спецыялізацыі 1-21 04 01- 01 01

Тэорыя і гісторыя культуры

Мінск 2011

Складальнік

Л.К.Кухто, дацэнт кафедры культуралогіі ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат культуралогіі, дацэнт

Рэцэнзенты:

Л.С.Кажухоўкая, дацэнт кафедры маладзёжнай палітыкі дзяржаўнай установы адукацыі “Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы”, кандыдат культуралогіі, дацэнт;

В.Л.Гуцько, выкладчык кафедры рэжысуры абрадаў і свят установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат культуралогіі

Рэкамендавана да зацвярджэння:

кафедрай культуралогіі ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 1 ад 30.09.2010 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 1 ад 5.10.2010 г.)

Адказны за рэдакцыю *В.Б.Кудласевіч*
Адказны за выпуск *Л.К.Кухто*

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

“Этыкет і культура быту” з’яўляецца неад’емнай часткай сацыяльна-гуманітарных дысцыплін і адыгрывае важную ролю ў фарміраванні прафесійнай кампетэнцыі выкладчыкаў і даследчыкаў культурных працэсаў і з’яў. Дадзены курс распрацаваны з улікам тэарэтычных дасягненняў культуралогіі, гісторыі, этналогіі, этнаграфіі і сумежных дысцыплін. Выкладанне дадзенага вучэбнага курса вядзецца з улікам ведаў студэнтаў, атрыманых у межах ад высокіх цырыманіяльных актаў і міждзяржаўных сувязей да звычайных правіл паводзін і зносін на рабоце і ў быцце. Сёння правілы чалавечага існавання асноўваюцца на распаўсюджванні ўніверсальных норм паводзін, якія дапамагаюць наладжваць адносіны паміж людзьмі ў працэсе міжкультурнай камунікацыі. Прытрымліванне правіл этыкету набывае асобы сэнс у міжнародных адносінах, так як кожная дзяржава мае свае асаблівасці гістарычнага развіцця і культурных традыцый.

Этыкетная культура мае свае законы, якія патрэбна ведаць. Па гэтай прычыне ў цяперашні час этыкетная культура вывучаецца ва ўсіх вышэйшых навучальных установах свету. Прытрымліваюцца гэтага кірунку і навучальныя ўстановы нашай краіны. Веданне і правільнае выкарыстанне правіл этыкету дапамагае сённяшнім студэнтам, а заўтрашнім спецыялістам дасягнуць значных поспехаў у сферы ўсталявання добразычлівых узаемаадносін з блізкімі, калегамі па вучобе і працы, пры інтэграцыі ў сусветную сістэму міжнародных сувязей.

У працэсе вывучэння курса студэнты знаёмяцца з гістарычнымі і мастацкімі прыкладамі этыкетнай культуры, звяртаюць увагу на нацыянальны характар і асаблівасці культуры быту, разглядаюць перспектывы адраджэння навукі разважнасці і абыходжання з людзьмі і рэчамі ў нашым жыцці. Усе настаўленні па этыкеце добра запамінаюцца і ў студэнтаў узнікае жаданне выкарыстоўваць іх на практыцы.

Мэта курса – фарміраванне сістэмы ведаў аб этыкетных нормах і правілах паводзін у соцыуме, азнаямленне студэнтаў з ідэямі і ўзорамі этыкетнасці, арыентацыя інтэлектуальнага густу на лепшыя культурныя дасягненні. Сфарміраваць умен-

не выглядаць прыстойна і адчуваць сябе ўпэўнена ў розных жыццёвых сітуацыях.

Задачы курса:

- сфарміраваць у студэнтаў сістэмныя веды аб вытоках і эвалюцыі этыкету і культуры быту;
- навучыць майстэрству прыгожых і рэзультатыўных зносін з соцыумам;
- сфарміраваць правілы і ўменні тактоўных адносін да іншых асоб;
- навучыць выбіраць патрэбную формулу этыкетных паводзін з улікам канкрэтнай сітуацыі.

У выніку вывучэння дадзенага курса студэнты павінны ведаць:

- асноўныя паняцці і канцэпты этыкету;
- адметныя гістарычныя рысы правіл паводзін і культуры быту;
- тэарэтычныя асновы этыкетнай культуры;
- асаблівасці этнаэтыкету;
- нормы і патрабаванні сучаснага этыкету і этыкетнай субардынацыі.

Умець характарызаваць і аналізаваць:

- этыкетныя правілы, нормы, асаблівасці культуры быту на розных гістарычных этапах развіцця грамадства;
- семіятычныя, камунікатыўныя і паводзінскія асновы этыкетнай культуры;
- нацыянальна-культурную спецыфіку этыкету;
- спецыфіку сучасных этыкетных патрабаванняў.

Вывучэнне курса ажыццяўляецца ў форме лекцый, якія з'яўляюцца асновай тэарэтычнай падрыхтоўкі студэнтаў і стымулююць актыўную пазнавальную дзейнасць. Сямінарскія заняткі праводзяцца з мэтай паглыблення і расшырэння ведаў, атрыманых на лекцыях, а таксама ў ходзе самастойнага вывучэння матэрыялу.

Метады (тэхналогіі) навучання

Да эфектыўных педагагічных метадык і тэхналогій, якія садзейнічаюць далучэнню студэнтаў да пошуку і выкарыстання ведаў, набыццю вопыту самастойнага вырашэння задач, адносяцца:

- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці;

- праектныя тэхналогіі;
- камунікатыўныя тэхналогіі (дыскусіі, прэс-канферэнцыі, вучэбныя дэбаты і іншыя актыўныя формы і метады);
- метады аналізу канкрэтных сітуацый;
- гульнявыя тэхналогіі, у межах якіх студэнты ўдзельнічаюць у дзелавых, ролевых, імітацыйных гульнях і інш.

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкладчыкам рэкамендуецца выкарыстоўваць рэйтынжавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай працы, вучэбна-метадычныя комплексы.

У мэтах фарміравання сучаснай сацыяльна-асобаснай і сацыяльна-прафесійнай кампетэнцыі выпускніка ВНУ ў практыку правядзення семінарскіх заняткаў мэтазгодна ўкараняць метадыкі актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

Вучэбным планам па дысцыпліне “Этыкет і культура быту” прадугледжана 158 гадзін, з іх 70 – аўдыторных заняткаў. Прыкладнае размеркаванне гадзін: лекцыі – 36, семінары – 34. Рэкамендаваная форма кантролю – экзамен.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін	
	лекцыі	семінары
Уводзіны	1	
<i>Тэма 1.</i> Этыкет у краінах Пярэдняй Азіі і Старажытнага Егіпта	2	2
<i>Тэма 2.</i> Этыкет Антычнай эпохі	2	2
<i>Тэма 3.</i> Знакі і жэсты Сярэднявечча	2	2
<i>Тэма 4.</i> Еўрапейскі этыкет XVI–XIX стст.	2	2
<i>Тэма 5.</i> Этыкет савецкага грамадства	1	1
<i>Тэма 6.</i> Беларускі этыкет	2	2
<i>Тэма 7.</i> Этыкет краін Усходу	2	2
<i>Тэма 8.</i> Амерыканскі этыкет	1	1
<i>Тэма 9.</i> Сучаснасць і этыкет	1	1
<i>Тэма 10.</i> Семіятычны аспект этыкету	2	1
<i>Тэма 11.</i> Камунікатыўны аспект этыкету	1	1
<i>Тэма 12.</i> Паводзінскі аспект этыкету	1	1
<i>Тэма 13.</i> Функцыянаванне этыкету	1	1
<i>Тэма 14.</i> Этыкетныя ідэі, вобразы, архетыпы	2	2
<i>Тэма 15.</i> Асобы тып паводзін: рытуал, цырыманіял	2	2
<i>Тэма 16.</i> Мастацкі густ і этыкет	1	1
<i>Тэма 17.</i> Дзелавы этыкет	2	2
<i>Тэма 18.</i> Адзенне і этыкет	2	2
<i>Тэма 19.</i> Этыкет гасціннасці	2	2
<i>Тэма 20.</i> Этыкет на кожны дзень	2	2
<i>Тэма 21.</i> Нацыянальны характар і этыкет	2	2
Усяго...	36	34

ЗМЕСТ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Уводзіны

Значэнне дысцыпліны “Этыкет і культура быту” ў працэсе падрыхтоўкі выкладчыкаў і даследчыкаў культуралагічных праблем. Прадмет, змест, структура вучэбнага курса. Міжпрадметныя сувязі з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі. Віды вучэбных заняткаў, крыніцы і літаратура.

Этыкетная культура як састаўная частка знешняй культуры чалавека і грамадства. Этыкет як сукупнасць правіл паводзін, якія рэгулююць знешнія праявы чалавечых узаемаадносін. Асноўныя напрамкі этыкетнай адукацыі. Тэарэтычныя веды этыкету як залог паспяховага практычнага вопыту. Этыкет аб правілах абыходжання і паводзін, навучанні функцыянальнай пісьменнасці, сур’ёзных адносінах да любога мерапрыемства, ўменні весці дыялог. Этыкетная культура як аснова правільнага выказвання розных пунктаў гледжання, грамадскага выкарыстання паняццяў і тэрмінаў, захавання добразычлівага тону, спакою духа і ўмення абараняць свае ідэалы і перавагі. Этыкетная культура і яе асноўныя фактары: гуманістычныя ідэалы; патрабаванні ў развіцці і ўдасканаленні сацыяльна-маральных адносін; імкненне да сцвярджэння прыгажосці паўсядзённага жыцця, яе рытму і ўпарадкавання.

Тэма 1. Этыкет у краінах Пярэдняй Азіі і Старажытнага Егіпта

Асаблівасці этыкетнай культуры Шумера, Асірыі і Вавілона. “Эпас о Гильгамеше” – як адзін са старэйшых мастацка-філасофскіх твораў. Знешні выгляд як маральная прыкмета. Адзенне і статус. Фарміраванне будучых правіл прыстойнасці. Рытуал як аснова паводзін у Старажытным Егіпце. “Поучения Кагемни фараону Снофри” – аб карысці правіл прыстойнасці. “Наставления начальника города и визиря Птаххотена” – пра настаўленні моладзі. Роля прыроды на стыль паводзін, фасоны адзення, знешняе аблічча чалавека. Фараон і рэгламентаваныя цырыманіялы. Сакральны сэнс і сімвалізм як аснова дзейнасці фараона. Рытуалізацыя паўсядзённага жыцця. Асаблівасці этыкету прыватнага жыцця егіпцяна. Этыкет прыёму гасцей.

Тэма 2. Этыкет Антычнай эпохі

Старажытная Грэцыя – таварыства роўных. Рэгуляванне норм этыкету супольнасцю роўных людзей у Старажытнай Грэцыі. Паўсядзённае жыццё і этыкет. Мараль і этыкет. “Пир” Платона як адно з адлюстраванняў этыкетнай культуры. Асаблівыя правілы прыстойнасці ў Старажытнай Грэцыі (Гамер, Піфагор, Сакрат, Дэмакрыт, Фалес). Прынцып “золотой сярэдзіны” і паняцце “калокагатіі”. Прафесійны этыкет. Парушэнне этыкету.

Старажытны Рым – этыкет Імперыі. Маральныя і эстэтычныя нормы Старажытнага Рыма. Этыкетныя настаўленні Авідзія (“Искусство любви”). Этыкет застолля, прыёму гасцей, штодзённых паводзін. Ювенал аб праблеме паводзін чалавека. Знакавая “мова” адзення. Гарацый аб этыкеце адзення. Знешні выгляд і аблічча рымляніна. Правілы прыстойнасці для дзяцей і жанчын.

Тэма 3. Знакі і жэсты Сярэднявечча

Сярэднявечча як свет знакаў. Л.М.Баткін аб еўрапейскім грамадстве эпохі Сярэднявечча. Іерархічная лесвіца грамадства – фундамент свецкага этыкету. Сімволіка поз, жэстаў, прадметаў. Асаблівасці этыкету ранняга Сярэднявечча. А.Я.Гурэвіч аб асаблівасцях этыкетнай культуры. Росквіт Сярэднявечча. Этыкет рыцарства. Пэдра Альфонса “Дисциплина клерикалис” – першы дапаможнік па паводзінах. Трактаты аб правілах паводзін: Рабэр дэ Блуа “О целомудрии женщин”, “Хороший тон для дам”; Франчэска дэ Барберына “Предписания любви”, “Правила поведения и нравы сеньоров”. Асаблівасці адзення эпохі Сярэднявечча. Асаблівасці штодзённага этыкету. Этыкет прыёму гасцей. Закат Сярэднявечча. Й.Хейзінга “Осень Средневековья”.

Тэма 4. Еўрапейскі этыкет XVI–XIX стст.

Галоўныя каштоўнасці і разуменне гонару ў іспанскім грамадстве. Бальтазар Грасіян і “Карманный оракул или Наука благоразумия”. Прыдворны этыкет Іспаніі. Маньерызм як літаратурна-мастацкі стыль і яго ўплыў на іспанскі двор, норавы, грамадства і моду. Асаблівасці правядзення вольнага часу пры іспанскім двары. Адзенне Іспаніі як узор для Еўропы. Асаблівасці этыкетнай культуры ў гарадах.

Францыя як узор этыкету і заканадавец моды ў Еўропе XVI–XVIII стст. Асаблівасці прыдворнага этыкету, знешняга вобліку, адзення. Свецкія правілы этыкету, правілы паводзін для жанчыны. Застольны этыкет. “Галантнае стагоддзе” ў французскай гісторыі.

Этыкет Віктарыянскай эпохі. Традыцыяналізм – аснова англійскай этыкетнай культуры. Асаблівасці паводзін пры двары каралевы Вікторыі. Дрэс-код джэнтльменаў. Распарадак жыцця ў англійскіх сем’ях. Дэндзізм як самавыяўленне англійскай моладзі.

Філіп Дормер Стэнхап “Пісьма к сыну” – звод педагагічных, этыкетных настаўленняў і рэкамендацый, “образец эпістолярнай прозы XVIII века и искренний человеческий документ”. Асноўныя правілы “Омнибуснаго закона”. Грамадства і вольны час.

Хрысціянскае веравучэнне і этыкетная культура. Асноўныя прынцыпы хрысціянскай маралі. Пятрабаванні да адзення і знешняга выгляду ў рускім праваслаўі. “Поучения” Уладзіміра Манамаха. Дыпламатычны этыкет на Русі. Царскія піры, паўсядзённы этыкет, правілы прыёму гасцей. Этыкет і прымхі. Асаблівасці этыкету эпохі Пятроўскіх рэформ.

Тэма 5. Этыкет савецкага грамадства

Зараджэнне новых правіл і норм этыкету ў савецкую эпоху. Роля ідэалагічных устаноў Савецкай краіны ў фарміраванні этыкетнай культуры. Прапаганда безэтыкетнасці, антыэтыкетнасці. Усталяванне новага камуністычнага быту. Асаблівасці этыкету сямейных адносін. Мужчына і жанчына ў новым грамадстве. Работа па выхаванні культуры паводзін народнымі дамамі і клубамі. Гутарковы этыкет савецкай эпохі. Уяўленні аб дзелавым этыкеце. Дрэс-код савецкага часу. Фарміраванне новага слоя савецкай эліты і адраджэнне элементаў старога этыкету. 1950–1970-я гг. як час канчатковага фарміравання адзінага савецкага этыкету. Трансфармацыя савецкага этыкету ў дэмакратычны еўрапейскі.

Тэма 6. Беларускі этыкет

Беларускі этыкет як аблічча народа. Звычаі і абрады як форма рэгуляцыі этыкетных паводзін. Сінкрэтычнае спалучэнне язычніцкіх традыцый і хрысціянскіх догм у грамадскім быце. Полісацыяльны і субсацыяльны грамадскі быт.

Сям'я як мікрасацыяльная адзінка, асноўныя формы. Рэгламентацыя сямейна-бытавых адносін у сям'і (юрыдычныя нормы і няпісанае звычайнае права). Залежнасць характару ўзаемаадносін паміж членамі сям'і ад яе формы. Становішча мужчыны і жанчыны ў сям'і. Статус мужчыны і жанчыны ў сям'і. Сямейна-бытавая абраднасць і нормы этыкету ў XIX – пачатку XX ст. Традыцыі каляндарнай абраднасці і этыкет (Нараджэнне Хрыстова, Вадохрышча, Масленіца, Вялікі Пост, Вялікдзень, Іванаў дзень (Купалле)). Фарміраванне ўнутрысямейных адносін на раўнапраўнай аснове.

Традыцыйныя формы і метады сямейнага выхавання дзяцей. Прыклад бацькоў як важнейшы педагогічны фактар. Няпісаныя правілы і афіцыйнае права ў сістэме выхавання. Саслоўная дэтэрмінаванасць паводзін дзяцей. Роля працоўнай дзейнасці ў выхаванні. Роля духоўных каштоўнасцей у працэсе выхавання. Асаблівасці дзіцячага побыту. Дзеці ў вераваннях і абрадах.

Унутрыэтнічныя і саслоўна дэтэрмінаваныя адрозненні ў адзенні. Традыцыі і навацыі беларускага народнага касцюма.

Традыцыйная кухня беларусаў. Залежнасць асартыменту прадуктаў харчавання ад саслоўна-класавага і маёмаснага становішча людзей.

Тэма 7. Этыкет краін Усходу

Японія: паміж этыкетам і этыкай. Характэрныя рысы японскага этыкету як сінтэз сінтаіскага, будыйскага і канфуцыянскага вучэнняў. Дысцыпліна і непахіснасць сямейных адносін – аснова маральнага выхавання. Сацыяльная іерархія і традыцыйныя прынцыпы ўзаемаадносін у японскім грамадстве. Асаблівасці японскай гасціннасці. Звяртанні і дзелавы этыкет. Этыкетныя паводзіны самураяў.

Вучэнне Канфуцыя як уяўленне аб становішчы чалавека ў грамадстве і яго абавязках. Паняцце “лі” – этыкет, цырымані-ял, рытуал, абрад, звычай. Канфуцыянская мадэль “ідэальнага чалавека”. Выхаванне сумленнасці, павагі да старэйшых, ветлівасці і самаўдасканалення як асноўных прынцыпаў канфуцыянства. Кітайскія цырымоніі. Сяброўства і гасціннасць у сістэме кітайскага грамадства. Жанчыны і адносіны ў сям'і. Рэгламентацыі ў адзенні. Асноўныя палажэнні будызму. Сацыякультурныя традыцыі будызму. Будызм і этыкетная культура.

Этыкет у арабскім свеце. Адметнасць ісламскай цывілізацыі. Уплыў ідэалогіі мусульманскай рэлігіі на жыццё чалавека. Іслам як паводзінскі кодэкс мусульман. Дазволенае і забароненае ў ісламе. Ужыванне экспрэсіўных сродкаў мовы пры зносінах. Аб'яднанне каштоўнасцей ісламу і бедуінскага грамадства як аснова этыкету арабскага свету. Арабы як прадстаўнікі “поліактыўнага тыпу культур”. Агульныя правілы і нормы арабскага бізнес-этыкету.

Тэма 8. Амерыканскі этыкет

Амерыканскі этыкет як уласная сістэма правіл ветлівасці і добрых манер. Роля ўлады і царквы ў фарміраванні правіл этыкету. Разважанні аб правілах паводзін Б.Франкліна (“Бедный Ричард”). Тэрытарыяльныя адрозненні ў правілах этыкету паміж Поўднем і Поўначчу. Уплыў сацыяльнага этыкету Старога Свету на амерыканскі этыкет. Дж.Вашынгтон і “Правіла прыличнага поведзення”. ХІХ ст. як новы этап у фарміраванні амерыканскіх правіл паводзін. Сумленнасць, сціпласць, смеласць як галоўныя якасці выхаванага амерыканца. Этыкетныя патрабаванні да жанчыны. Асаблівасці этыкету перыяду “неумереннага спажывання”, арыентацыя на арыстакратызм. Асноўныя тэндэнцыі ў фарміраванні правіл этыкету ў ХХ ст. Новы погляд на этыкетныя правілы ў ХХІ ст. Кантынентальныя і амерыканскія правілы этыкету: агульнае і асаблівае. Індывідуальная свабода як найвышэйшая амерыканская каштоўнасць.

Тэма 9. Сучаснасць і этыкет

Асноўныя паняцці сучаснага этыкету (ветлівасць, добры нораў, добрыя манеры, шчырасць, тактоўнасць). Сучасны этыкет як адлюстраванне працэсаў дэмакратызацыі і гуманізацыі сацыяльнага жыцця. Этыка і этыкет. Мараль і этыкет. Манера паводзін як адлюстраванне ўнутранай культуры чалавека, яго маральных і інтэлектуальных якасцей. Узаемасувязь умення правільна паводзіць сябе і ўстанаўлення асабістых і дзелавых кантактаў, дасягнення ўзаемаразумення, стварэння ўстойлівых узаемаадносін.

Тэма 10. Семіятычны аспект этыкету

Паходжанне і распаўсюджванне паняцця “этыкет”. Вызначэнне этыкету рознымі даследчыкамі (У.Даль, Т.Ціўян, А.Байбурын, А.Тапаркоў). Этыкет як пэўная сістэма знакаў, сімвалаў і ўстановак. Этыкетныя знакі як схематычная кадзіроўка элементаў чалавечага вопыту, фактаў рэчаіснасці. Функцыі этыкетных знакаў: ідэнтыфікацыі (з іменем, этыкетнымі фактамі, актамі); перцэптыўная (успрыманне знака ўдзельнікамі этыкетных дзеянняў); дыстыктыўная (адрозніваючая: свой – чужы, мужчына – жанчына); азначальная (урач, журналіст, настаўнік); камунікатыўна-прагматычная (уздзеянне знака на ўдзельнікаў этыкету – напружанасць, абьякавасць, пратэст). Ч.Пірс аб асноўных функцыях знака. Сімвал як вобраз, які адлюстроўвае розныя ўспрыманні і адносіны. Выкарыстанне знакаў у этыкетных узаемадзеяннях.

Тэма 11. Камунікатыўны аспект этыкету

Камунікацыя як сэнсавы акт сацыяльнага ўзаемадзеяння. Рэалізацыя кіраўніцкай, інфармацыйнай, фатычнай (звязаная з усталяваннем кантактаў) функцыі ў камунікатыўных актах і ўсталяванне адпаведных этыкетных адносін. Ажыццяўленне кіраўніцкіх актаў з дапамогай загаду, пераканання, просьбы, інфармавання, узбуджэння, стымулявання. Стымуляванне ўвагі і памяці, перакананне і ўзбуджэнне ў фатычных узаемадзеяннях. Публічныя, інтымныя, масавыя, групавыя, асабістыя, грамадскія этыкетныя акты. Улік зместу, формы і гісторыі пры вывучэнні камунікатыўнага аспекту этыкету. Спецыфіка ролевай структуры камунікатыўных сітуацый у традыцыйных культурах. Гутарка і культура мовы. Этыкет пры размове.

Тэма 12. Паводзінскі аспект этыкету

Этыкет як асаблівая форма паводзін і спецыфічная форма рэгуляцыі зносін людзей. Залежнасць этыкетных паводзін ад знакава-сэнсавых і сацыяльна-камунікатыўных сістэм. Разнастайнасць паводзінскіх структур у залежнасці ад стэрэатыпаў. Рэгламентацыя паводзін чалавека зводам законаў і правіл у традыцыйнай культуры. Вызначэнне паводзінскіх актаў прыналежнасцю да групы (пол, узрост, статус, пазіцыя).

Выражэнне паводзін праз манеры і ўчынкі. Паводзіны як сукупнасць стандартных і нестандартных паводзінскіх актаў.

Тэма 13. Функцыянаванне этыкету

Матывацыя і матывіроўка ў этыкеце. Матывацыя як заахвочванне, якое выклікае актыўнасць этыкетных актаў. Праява ўнутраных інтарэсаў і патрэб праз матывацыю. Матывацыя як спосаб вызначэння дынамічных і структурных характарыстык этыкетных паводзін. Узаемасувязь няўстойлівых матываў паводзін і зносін з манерай паводзін. Фарміраванне этыкетных матываў і статус індывіда, яго роля, асабістыя пазіцыі і ўстаноўкі. Матывіроўка як форма тлумачэння сутнасці матывацыі. Суадносіны матывіроўкі і матывацыі – суадносіны сутнасці з’явы, факта з яго значэннем, трактоўкай.

Функцыянаванне этыкету як асэнсаванне і сінтэз інфармацыі аб зададзенай сітуацыі, валоданне яе ідэяй, вобразамі, іх рэалізацыяй, адпаведнымі сродкамі і дзеяннямі ў рамках пэўнай этыкетнай мадэлі.

Тэма 14. Этыкетныя ідэі, вобразы, архетыпы

Ідэя як форма спасціжэння ў думцы з’яў аб’ектыўнай рэальнасці (Платон, Арыстоцель, Гегель, Х.Артэга-і-Гасет, М.Бахціна, Ф.Дастаеўскі пра ролю ідэі ў працэсе развіцця чалавека).

Роля вобраза ў вызначэнні спосабаў мыслення чалавека. Выражэнне праз ідэальныя якасці вобраза маральных, сацыяльных і этыкетных патрабаванняў.

Архетып высокай прэстыжнасці як сакральная фігура, шанаваны народам геній і вобраз героя, яго роля ў фарміраванні этыкетнай культуры. Рытуальна-сакральныя, палітыка-юрыдычныя і этыкетныя функцыі архетыпу высокай прэстыжнасці. Універсальныя рысы паводзін людзей з высокім статусам. Пазітыўны сэнс сядзення. Выражэнне павагі праз уставанне. Эвалюцыйная накіраванасць і семантычнае значэнне паклонаў. Метанімічнае значэнне “галавы”. Глыбіня паклону: статус партнёраў і характар сітуацыі. Паслядоўнасць і матывіроўка паклонаў. Рытуалізаваныя паклоны. Рэлігійны і свецкі характар кленчання і распасцірання ніц. Хрысціянскі звычай кленчання. Выражэнне сацыяльных адносін праз кленчанне.

Распасціранне па зямлі як рытуальная поза і выражэнне крайніх эмоцый.

Тэма 15. Асобы тып паводзін: рытуал, цырыманіял

Рытуал як адна з форм сімвалічнага дзеяння, выказваючы сувязь суб'екта з сістэмай сацыяльных адносін і каштоўнасцей. Культавыя дзеянні як спосаб увасаблення і рэалізацыі ў вобразах пажаданага, пераважна быццёвага факта. Прысутнасць таямніцы зносін з узвышанай ідэяй (жыцця, кахання, шлюбу, смерці) у рытуальных дзеяннях. Узвышэнне значнасці і пазітыўнай эмацыянальнасці жыцця ў розных рытуалах. Рэгламентацыя паслядоўнасці вербальных, рухальных, песнапеўных актаў, устаноўкі на настрой, на вобраз прысутных у розных рытуалах. Эмацыянальна-псіхалагічны стан удзельнікаў рытуальных дзеянняў і арыентацыя на пэўныя тыпы ўзаемаадносін. Рытуальныя нормы і рэгламентацыя паўсядзённых форм этыкетнасці. Рытуал як аснова для ўстойлівых, ураўнаважаных, звыклых бытавых паводзін людзей. Роля рытуалу ў выяўленні, падтрымцы і абыгрыванні статусу ўдзельнікаў.

Цырыманіял – усталяваны парадак урачыстай справы. Суадносіны цырымоній з дзяржаўнымі і прыдворнымі рытуаламі і правіламі, з народнымі і грамадскімі звычаямі і традыцыямі. Асаблівасці богаслужэбных цырыманіялаў, прыдворных цырыманіялаў, цырымоній шлюбу; гарбатныя цырымоніі; цырымоніі прывітання, развітання; культ прычоскі, кветак, водараў; цырыманіяльны канон і рытуальны стыль. Цырыманіяльныя ідэі, вобразы і органы кіравання. Значэнне цырыманіялу ў зацвярджэнні норм і правіл этыкету. Сучасныя цырыманіялы. Пратакол.

Тэма 16. Мастацкі густ і этыкет

Эстэтычны густ як аснова этыкетнай культуры. Эстэтычны светапогляд і этыкетны вопыт. Выхаванне мастацкага густу як адна з задач этыкетнай культуры. Сузіранні аб'ектаў прыгожага, радасць уласнага спасціжэння вобразаў прыгажосці і велічы духа, узораў культуры мінулага і сучаснасці і фарміраванне этыкетных узаемадзеянняў. Уплыў эстэтычных узораў і канонаў прыгожага ў гісторыі на паводзіны чалавека

і акты зносін паміж людзьмі. Эстэтычны густ як здольнасць меркаванняў аб пачуццёвым увасабленні маральных ідэй.

I. Кант аб характары меркаванняў густу. Уплыў прыгожага на фарміраванне маральных пачаткаў у чалавеку. Развіццё ўмення атрымліваць эстэтычнае задавальненне ад мастацкіх узораў для развіцця ўстойлівага эстэтычнага густу, творчых адносін да жыцця, мастацтва, уласнай асобы. Выхаванне эстэтычнага густу ў працэсе зносін паміж людзьмі і з'явамі вышэйшага парадку: узвышанага, прыгожага, выдатнага, геніяльнага, гераічнага. Роля эстэтычнага густу для авалодання культурай этыкету ў тэорыі і на практыцы.

Тэма 17. Дзелавы этыкет

Пошукі працы. Знешні выгляд. Гутарка з наймальнікам. Атрыманне работы. Праца. Правілы звароту на працы. Адносіны з калегамі. Прывітанне. Правілы ветлівасці на працы. Дзелавыя сустрэчы на працы. Адносіны паміж мужчынамі і жанчынамі на працы. Удзел у зборы сродкаў для іншых супрацоўнікаў. Звальненне. Звальненне з працы па ўласным жаданні. Рэкамендацыі. Пісьмовыя характарыстыкі. Службовае памяшканне. Правілы абсталявання працоўнага месца.

Этыкет камунікацый. Дзелавы тэлефон. Зняцце трубкаў. Пачатак размовы. Змястоўнасць размовы. Спецыфіка тэлефонных зносін. Развітальныя словы. Размова з аўтаадказчыкам. Запрашэнне па тэлефоне. Мабільны тэлефон. Перапіска па факсе.

Дзелавая перапіска. Візітная картка. Дзелавое пісьмо. Асабісты ліст. Рэкамендацыйны ліст. Падзячныя лісты. Віншавальныя лісты. Паштоўка. Тэлеграма. Факс і электронная пошта.

Прэзентацыя і публічныя выступленні. Прамова. Адказы на пытанні. Выступленні па радыё і тэлебачанні.

Дзелавыя сустрэчы. Прэзентацыі. Арганізацыя і правядзенне афіцыйных нарад, сходаў і сустрэч. Арганізацыя харчавання ўдзельнікаў сустрэч. Правядзенне дзелавых сустрэч у хатняй абстаноўцы.

Этыкет перамоў. Вядзенне перамоў. Змест перамоў. Атмасфера перамоў. Метады вядзення перамоў.

Прыёмы. Віды прыёмаў: барбекю, бранч, кактэйль, ленч, пікнік, фуршэт, гарбата. Афіцыйны прыём. Запрашэнне і адмова ад запрашэння. Прыход на прыём. Рассаджванне за ста-

лом. Адзенне для прыёму. Музыка на прыёме. Хатнія прыёмы. Госці. Нечаканы госць. Далёкія сваякі. Замежныя госці. Вы ў гасцях.

Тэма 18. Адзенне і этыкет

Дынаміка змянення адзення як працэс узаемадзеяння людзей і прыроды, сістэмы рэлігійных культураў і этнакультур, сацыяльна-групавых адносін. Асноўныя прыкметы адзення ў перыяд старажытных культур (Старажытны Егіпет, Асірыя, в. Крыт). Асаблівыя рысы адзення Антычнай эпохі (з'яўленне першага афіцыйнага дрэс-кода). Сацыяльная значнасць адзення Сярэднявечча. Звычайнае і святочнае царкоўнае адзенне. Адзенне карнавальнага тыпу. Адносіны да агалення ў розных народаў. Адзенне славян. Сімвалічныя, практычныя і эстэтычныя функцыі галаўных убораў. Прычоска і правілы этыкету. Дэндзізм як стыль жыцця з асобымі патрабаваннямі да адзення і стылю паводзін.

Універсальнасць і дэмакратычнасць сучасных уяўленняў аб адзенні, залежнасць ад сацыяльных пазіцый, індывідуальнага стылю і законаў моды. Функцыі адзення (падтрыманне тэмпературнага рэжыму, знакавая, сімвалічная, карэкціруючая і дэманстратыўная, адлюстраванне часу і эпохі). Імідж як форма самапрэзентацыі і адзення. Узроўні іміджу – габітарны, кінестэтычны, асяродкавы. Імідж і асацыятыўныя паводзіны. Дзелавое адзенне. Знешняе аблічча жанчыны. Знешні выгляд мужчыны.

Тэма 19. Этыкет гасціннасці

М.Масом аб механізмах абмену і дарэння. Парадаксальнасць архаічнага дару. Рытуалізацыя і міфалагізацыя прыёму госця ў розных народаў. Л.Я.Штэнберг пра гасціннасць. Трапеза – семантыка і агульныя прынцыпы арганізацыі: наяўнасць гасцявых дамоў, становішча цела ў час трапезы, наяўнасць крэслаў, стол як сакральны цэнтр жылля, наяўнасць ачага, печы, чырвонага вугла.

Рассаджванне за сталом. Парадак рассаджвання як выяўленне субардынацыі сатрапезнікаў. Рассаджванне – мадэль полаўзроставай і сацыяльнай стратыфікацыі калектыву.

Паводзіны за сталом. Як правільна сядзець за сталом. Калі прыступаць да ежы. Адмова ад прапанаванай стравы. Выхад з

цяжкай сітуацыі за сталом. Што і як ядуць. Спалучэнне страў і напояў. Правілы абыходжання з рознымі стравамі. Чым частаваць замежных гасцей. Напоі для стала. Што і як п'юць.

Тэма 20. Этыкет на кожны дзень

Правілы зносін. Прывітанне. Прадстаўленне. Зварот. Прабачэнне.

Паводзіны ў грамадскіх месцах: тэатр, канцэрт, вернісаж, кафэ, рэстаран. Наведванне ўстаноў. Гасцініцы, пансіянаты, санаторыі, гатэлі. Наведванне магазінаў. Наведванне хворых. Паводзіны на вуліцы. Сустрэчы на вуліцы.

У транспарце. Грамадскі транспарт. Цягнік. Міжнародны аўтобус. Самалёт. Аўтамабіль.

Падарункі. Падарункі ў свецкім і дзелавым жыцці. Прычыны, па якіх прынята рабіць падарункі. Як выбраць падарунак: дарэчныя і недарэчныя падарункі, непажаданыя падарункі. Грошы ў якасці падарунка. Правілы ўручэння і прыёму падарунка. Упакоўка падарункаў. Падарункі на прыёмах. Удзячнасць за падарункі. Кветкі ў якасці падарунка. Адказ ад падарунка.

Этыкет сямейных адносін. Правілы ўзаемаадносін паміж бацькамі. Дзеці і этыкет.

Тэма 21. Нацыянальны характар і этыкет

Нацыянальны характар як адлюстраванне гістарычнай рэчаіснасці. Энас як сістэма пануючых каштоўнасцей і норм паводзін. Культура быту як адлюстраванне нацыянальных традыцый. Асаблівасці нацыянальнага этыкету. Паняцце этнарыторыкі.

Паводзінскія стэрэатыпы як сфарміраванасць мадэляў сацыяльнага вопыту, адладжаных актаў узаемадзеяння чалавека з асяроддзем пражывання, звыкласць, узгодненасць асобных паводзінскіх манер. Паводзінскія стэрэатыпы і этыкет.

Норавы як выраз агульных уласцівасцей чалавека і народа. Звычкі, жыццёвыя правілы, звычаі, манеры і выкананне абавязкаў, схільнасць да любові, міласэрнасці як праява нораву. Сацыяльныя групы, класы і норавы.

Патрабаванні нацыянальнага этыкету ў розных краінах. Правілы міжнароднай ветлівасці. Паводзіны за мяжой. Сучасныя тэндэнцыі ў развіцці этыкетнай культуры.

ІНФАРМАЦЫЙНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Беларусы: Вытокі і этнічнае развіццё* / В.К.Бандарчык, В.М.Бялявіна, Г.І.Каспяровіч [і інш.]; НАНБ. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мн.: Бел. навука, 2001. – 433 с.
2. *Беларусы: Сям'я* / В.К.Бандарчык, В.М.Бялявіна, Г.І.Каспяровіч [і інш.]; НАНБ. Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мн.: Бел. навука, 2001. – 375 с.
3. *Босрок, М.М.* Путеводитель по обычаям и этикету. Европа / М.М.Босрок. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 415 с.
4. *Большая книга по этикету.* – Мн.: Харвест, 2004. – 712 с.
5. *Кондаленко, Л.К.* Культура этикета: пособие для педагогов / Л.К.Кондаленко, С.М.Симонова. – Мн.: Бел. навука, 2002. – 293 с.
6. *Этикет.* Современная энциклопедия. – М.: Астрель, 2007. – 407 с.

Дадатковая

1. *Грасиан, Б.* Карманный оракул / Б.Грасиан. – М.: ЭКСМО-Пресс, 1999. – 384 с.
2. *Байбурин, А.К.* У истоков этикета: Этнографические очерки / А.К.Байбурин, А.А.Топорков. – Л.: Наука, 1990. – 166 с.
3. *Дьяконов, И.М.* Эпос о Гильгамеше / И.М.Дьяконов. – СПб.: Наука, 2006. – 214 с.
4. *Кант, И.* Критика чистого разума / И.Кант. – М.: Мысль, 1994. – 591 с.
5. *Касцюкавец, Л.П.* Беларускія народныя абрады / Л.П.Касцюкавец. – Мн.: Беларусь, 1994. – 69 с.
6. *Лихачев, Д. С.* Сочинения князя Владимира Мономаха / Д.С.Лихачев. – М.: Наука, 2001. – 164 с.
7. *Лосев, А.Ф.* Бытие – Имя – Космос / А.Ф.Лосев. – М.: Мысль, 1993. – 958 с.
8. *Эстетика: учеб. пособие* / В.Ф.Мартынов. – Мн.: ТетраСистемс, 2004. – 336 с.

9. Платон. Собр. соч. в 4 т. Том 2. – М.: Мысль, 1993. – 528 с.
10. Правила светской жизни и этикета. – М.: Рипол, 1991. – 416 с.
11. Сопер, П. Основы искусства речи / П.Сопер. – М.: Прогресс; Прогресс-Академия, – 1992. – 416 с.
12. Формановская, Н.И. Речевой этикет и культура общения / Н.И.Формановская. – М.: Высш. шк., 1989. – 156 с.
13. Философский энциклопедический словарь / Л.Ф.Ильичев, П.Н.Федосеев, С.М.Ковалев, В.Г.Панов. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
14. Хёйзинга, Й. Осень Средневековья. Соч. в 3 т. Т. 1. / Й.Хёйзинга. – М.: Издательская группа “Прогресс” – “Культура”, 1995. – 416 с.
15. Честерфилд. Письма к сыну / Честерфилд. – М.: Знание, 1991. – 63 с.
16. Этнаграфія Беларусі: энцыкл. – Мн.: БелСЭ, 1989. – 575 с.

Вучэбнае выданне

ЭТЫКЕТ І КУЛЬТУРА БЫТУ

*Вучэбная праграма
на спецыяльнасці 1-21 04 01 Культуралогія (на напрамках)
напрамку спецыяльнасці 1-21 04 01-01
Культуралогія (фундаментальная)
спецыялізацыі 1-21 04 01- 01 01
Тэорыя і гісторыя культуры*

Карэктар В.Б.Кудласевіч
Тэхнічны рэдактар А.У.Гіцкая

Падпісана ў друк 2011 г. Фармат 60x84 ¹/₁₆.
Папера пісчая № 2. Ум. друк. арк. 1,16. Ул.-выд. арк. 0,78.
Тыраж экз. Заказ .

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў.
220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17.
Ліцэнзія № 02330/0131818 ад 02.06.2006 г.

Надрукавана на рызографе
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.
220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17.